

שיחות אל יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת וישב-חנוכה

גליון 42

הודעת המכון

הננו עומדים בס"ד לקראת סיום שנה ראשונה להוצאת גליוני 'שיחות אליעזר'. השיחות מתפרסמות כל שבוע בשער בת רבים, בדפוס, באימיל וברשימות תפוצה שונות. ורבים אומרים מי יראנו טוב שנמשיך להעלות הדברים בגליון מדי שבת בשבתו, שיהיה לנו לעינים ולמשיב נפש.

אנו מקפידים מאד לשמור בדקדוק על תוכן הדברים ורוחם כפי שנאמרו מפי רבינו רה"י זצ"ל, ועם זאת פנים חדשות באו לכאן. אנו משקיעים הרבה בעבודות כתיבה והעתקה, הגהה ועריכה האורכות שעות רבות ועולות הון רב. כל הרוצה להיות שותף למפעל הגדול הזה - לדובב שפתי רבינו ולזכות את הרבים, אשר לזכות גדולה תיחשב לו - נא ליצור קשר עמנו בדוא"ל.

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע

נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

עבודת ימי החנוכה – דרכי העבודה

בזמן החושך^ו

לימודים לזמני גלות הנפש ותגבורת היצר

וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש (לז, טו). הנה בפרשה זו יורד יוסף הצדיק מצרימה, ובוזה נפתחת בעצם תקופת הגלות הראשונה של בני ישראל. ולא רק גלות בגשמיות, במה שיוסף סבל בהיותו עם הישמעאלים והמדינים, ואחר כך בארץ נכריה ארץ מצרים ובית פוטיפר, ואחרון הכביד בבית האסורים, אלא גם ירד לגלות ברוחניות, בהיותו רחוק מאביו, מרוח הקדש, ארץ ישראל והשראת שכינה, אל מקום טמא 'ערות הארץ', וכמו שרואים ממה שעבר עליו בנסיונותיו 'יום יום' (לקמן לט י) בבית אדונו. הנה כי כן, כל סיפור ענינו של יוסף הוא לקח בשבילנו, בגדר 'מעשה אבות סימן לבנים', שנוכל ללמוד ממנו איך יהודי צריך להתנהג בגלותו הפרטית וגם בגלות הכללית, שהרי ממכירת יוסף נמשכה גלות מצרים ג"כ, יעקב ובניו ירדו אליו למצרים בשבעים נפש ולא עלו עד עת גאולתם.

הנה הדבר הראשון שאדם שיוורד לגלות צריך לעשות הוא מה שלימד ה'איש' את יוסף בתחילת תעייתו בשדה – 'לאמר מה תבקש'. מי שמכיר את הדרך הישרה שהולך בה ורואה הצלחה וברכה כמעשיו, אינו צריך לחשב כל פסיעה שלו, כי הולך נכון ובטוח. אמנם מי ש'תועה בשדה', שעובר זמנים קשים ומבולבלים ומרגיש שהוא שרוי בחושך ענן וערפל עד שירד מדרך המלך, 'תעיתי כשה אובד' בנתיבות עקלקלות, אומר לו המלאך שהעצה היחידה

^ו של"ס שבת התוועדות פ' וישב-חנוכה תשס"ג מאנסי

לחזור לדרך החיים ושלא להמשיך לתעות היא 'לאמר מה תבקש' – קודם כל תשאל את עצמך מה אני רוצה מהחיים שלי באמת, לאן אני שואף להגיע, מהי המטרה שלי בעבודתי עתה. ובכך לפני כל פסיעה גדולה וקטנה שאתה עושה שוב תחשוב בדעתך האם זה מקרב אותי למבוקשתי או מרחיקני. ורק אם תשאל את עצמך על כל צעד ושעל 'מה תבקש', תמצא את מבוקשך ותגיע למחוז חפצך בסייעתא דשמיא.

עוד יש להתבונן במה שכתוב (לו, כה) 'והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה', וז"ל רש"י 'למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע'. לכאורה מאי נפ"מ למי שגולה מבית אביו למקום שעלולים לרצוח אותו ולמכור אותו לעבדות עולם בארץ נידחה איזה ריח יש בשעת הנסיעה, הלא לבו דאב עליו וכואב ומצטער על גורלו המר, וכי בכלל ירגיש בריחו הרע של העטרן או בריחו הטוב של הבושם. אלא יש כאן לימוד נורא, שגם אם אדם נמצא בגלות מרה עד מאד, גם אם מרגיש שנגזר עליו לעבור יסורים נוראים בגשמיות וברוחניות, ידע שכל צער ועגמת נפש שהוא עובר, גדולה וקטנה, מדוד ומחושב בתכלית הדיוק, עד כדי שאם לא נגזר עליו ריח רע, יזמין לו הקב"ה שהצרה והגלות עצמו יבואו עליו עם ריח טוב, אבל לא יהיה לו צער יותר ממה שנגזר עליו. לכן הכתוב טורח ומפרט ענין הבשמים, להודיע לנו דבר זה, שכל פרט מדוד ומדויק. לכשמתבוננים יכולים לקחת מזה חיזוק גדול, וזה נותן לנו כח ועוז לקבל יסורי גלותנו באהבה, כי אנו יודעים שכל מה שאנו עוברים, גם צער ויסורים רח"ל, כתובים מלמעלה ע"פ חשבון, לא פחות ולא יותר.

ובנוגע לגלות הרוחני, הנה אחרי שאשת פוטיפר מנסה לפתות את יוסף כתיב (לט, ח-ט), 'וימאָן ויאמר אל אשת אדניו וגו' ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלהים'. וידועים דברי השינאווער רב, שכאשר בא לאדם נסיון, הדבר הראשון הוא 'וימאן' עם שלשלת – לשאוג ולצעוק בקול רעש גדול ניין, ניין און נאכאמאל ניין, אין לי שייכות עם זה, אין לי שייכות עמך, איני עושה פשרות ולא משא ומתן, סוף פסוק. ורק לאחר שזה ברור יכולים להיכנס לטעם

הדבר, למה אינו ישר ואינו נכון, 'ויאמר אל אשת אדוניו', אבל הכל מתחיל ב'וימאן'.

עוד יש לדקדק בסיפא דקרא, 'ואיך אעשה וגו' וחטאתי, הלא היה לו לומר בלשון רבים, שהרי גם היא עושה רע נגד בעלה וחוטאת לאלקים. אלא אומר הרבי רבי בונם, שיוסף הצדיק לא רצה להתייחד עמה כלל לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, לא במעשה ואפילו לא בדיבור, אם היה אומר 'וחטאנו' היה משמע שהם מחותנים בדבר. יוסף הצדיק לא רצה 'להיות עמה' ולהיכלל עמה בשום מקום בעולם, אף לא בדיבורו¹, וזה חלק מה'וימאן'.

עוד לימוד נורא יש לנו להתבונן במעשה יוסף. כתיב (לט, יא) 'ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו וגו' ותתפשהו בבגדו לאמר וגו' ומתרגמינן 'והוה ביומא הדין ועל לביתא למבדק בכתבי חושבניה'. אומר הזלאטשובער מגיד, שיוסף הצדיק בא לבית לעיין בכתבי חשבונות שלו, היינו שעשה חשבון הנפש, ומצא שם כמה דברים שהיו פגומים אצלו, ובכך נשבר לבו בקרבו ונפשו היתה מרה עליו מאד, וע"י העצבות היתה קליפת אשת פוטיפר יכולה להגבר עליו. 'ותתפשהו בבגדו', שתפסה אותו בבגידה שלו (כמו שלמדנו בקידושין יח: יש אם למסורת, בבגדו בה – כיון שבגד בה. וכמו שדרשו על וירח את ריח בגדיו – ריח בוגדיו), ואמרה לו, הלא תדע שאתה ממילא בעל עבירה, מלא עוונות ופשעים 'ס'איז דאך סייז פארפאלען', וכי עתה תהיה לצדיק. וכע"ז למדנו בתניא (כו-כז) שהיצר מזכיר לאדם חטאיו בכדי להפילו ליאוש וממילא להפקרות. אבל כיון שראה יוסף שכל חשבון הנפש שלו מביאו לידי עצבות ומרה שחורה ואז לחטא ממש, התגבר עליו, 'ויעזוב בגדו אצלה וינס ויצא החוצה', אמר לה 'קענסט דיך האלטען מיין בגידה' עכשיו איני עוסק בתשובה ולא בשום דבר, עכשיו אני רץ מהר מאד מכאן לפני שאעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי.

¹ ועי' עירובין נג: רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא, אשכחא לברוריה, אמר לה באיזו דרך נלך ללוד. אמרה ליה גלילי שוטה, לא כך אמרו חכמים אל תרבה שיחה עם האשה, היה לך לומר באיזה ללוד'.

אור החנוכה מאיר לנו את כל חושך הגלות

כמו שפרשת וישב היא נקודת הראשית של כל הגליות וממנו נלמד איך להתחזק כשמרגישים שתועים ויורדים לגלות, כך נס חנוכה היא נקודת האחרית של כל הניסים הימים טובים, ובכך הוא גם רפואה קודם למכה שקבעו לנו חכמינו אור שיאיר את חושך גלותנו הארוכה. וכדאיתא בשפ"א שטעם הדבר שנקראו החגים בתורה 'רגלים' הוא מפני שכל החיות של היהודי בכל השנה היה יונק מאלו שלש הפעמים שנראה את פני ה' במקום אשר בחר, ובכך היה החג ל'רגל' שהשנה כולה נשענת עליו. וכע"ז מביא מחידושי הרי"ם במליצת הכתוב (קהלת יב, א) 'וזכר את בוראיך בימי בחורתך', דהיינו בימים שאומרים בהם 'אתה בחרתנו', שבימים האלה נזכרים בקב"ה ומתחזקים באמונה בכורא עולם ובבחירת ישראל. אמנם בעוונותינו גלינו מארצנו ואין לנו מזבח וקרבת, ובכך הרגלים שבורים ואינם מחזיקים אותנו, על כן הצריכו חז"ל להוסיף עוד שני תימוכין לשנה, והם חנוכה ופורים, ועל ידיהם יכולים אנו לעמוד ולהתקרב לה' ולהתרומם מגלותנו השפלה.

ואם תתבונן תראה דבר נפלא, שבבחינה מסוימת כלל ישראל מתרגשים ומתחברים לחנוכה ופורים, שהן מצוות דרבנן, יותר מאשר לשלש רגלים שמן התורה. וביאור הדבר איתא בשפ"א, שעיקר ענין שלש רגלים הוא 'שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדן ה'' (שמות כג, יז), היינו להביא קרבנות רציה וחגיגה ושמחה וליראות לפני ה'. ואם אמנם גם אנו יושבים בסוכה ואוכלים מצה ונשארים ערים כל ליל שבועות, אבל עיקר מהות היו"ט חסר לנו מאד, וע"ז אנו שוטחים צערנו בתפילת מוספי החג 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו', כי העיקר חסר מן הספר. אמנם חנוכה ופורים התקינו לנו חז"ל דוקא בימי הגלות, כשאין השלש רגלים תומכים בנו מספיק, וכיון שאין בהם שום קרבן שהחג עומד עליו, נוכל לשמוח ולהתחבר לימים המקודשים הללו בלי שום חסרון גם בימי הגלות הארוכה.

ודבר זה מרומז בנרות המנורה עצמם, שהרי אמרו (שבת כב:): 'מחוץ לפרוכת העדת יעודך, וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו. אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה

בישראל. מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים'. נראה לבאר שצד מערבי רומז לחשכות, שהרי השמש שהוא אור העולם שוקע ונכבה בצד מערב. ולכן כשנשאר נר מערבי דלוק במשכן ה' הרי זו עדות לבאי עולם שגם בעת שהחושך יכסה ארץ, עדיין יש אצל בני ישראל נר אחד דלוק שאין נכבה לעולם. ולרמז ענין זה סיבב הקב"ה שנס חנוכה, שהוא אחרון שבנסים והכנה לימי הגלות כנ"ל, היה באופן שקליפת ה'חשך זו יון' טמאו כל השמנים ולא היה במה להאיר את הלילה הארוך הזה אלא פך אחד של שמן טהור, וממעט השמן הזה האירה המנורה שמונה ימים. אין לך עדות גדולה מזה ששכינה שורה בישראל גם בזמנים קשים וגם בחושך הגלות.

וצריכים אנו לדעת שכל אחד יש בו אותו 'נר מערבי' שאינו כבה לעולם, ואותו 'פך שמן טהור' שלא נטמא לעולם. גם בחושך של יון או בליל הגלות הארוך, תמיד יש לנו את הנר הזה להאיר בו את נשמתנו ולקבל ממנו חיות דקדושה.

נר חנוכה, פריצת גבולות להתפשטות הקדושה

יש לנו להתבונן במה שלחמו החשמונאים נגד היוונים, ואם לא נדע בבירור מה רצו היוונים, יש עצה שיכולים להתבונן בנס ועי"ז לעמוד על עיקר הגזרה, וכמו שהרבה פעמים כשאינן מבינים קושיית התוס' לומדים התירוץ ואז מבינים למפרע את הקושיא, כן יש לנו לעשות בזה. ומכיון שהנס נקבע בנרות, וצורת המצוה הוא להניחן בשמאל מפתח ביתו מבחוץ ולמטה מעשרה טפחים, מן הסתם יש לזה שייכות למהות הגזרה גם כן.

הנה במשנה (מדות פ"ב מ"ג) שמתארת מידות וגבולות בית המקדש איתא 'לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים, ושלוש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות', הנה מבואר בשפת אמת שאם מתבוננים רואים שיש י"ב מזלות בצבא השמים, י"ב חדשים, י"ב שעות ביום ובלילה וי"ב גבולי אלכסון שתוחמים את העולם הגשמי. והנה ליעקב אבינו היו י"ב בנים, שנעשו לשבטי יה. רק כסיל יכול לחשוב שמספר י"ב שבטים במקרה, כי כך נולדו לו, ואילו נולדו לו ד' בנים היו ד' שבטים

בישראל, שפשוט שליעקב נולדו י"ב בנים כדי להעמיד שבטים כנגד כל אותן הבחינות החלוקות שיש בעולם הארצי והשמימי. כלומר כיון שיש בטבע העולם י"ב חלוקות, היה נצרך שיהיו בבני ישראל י"ב דרכים ושכילים, כדי שכל אחד ואחד יוכל להתקרב לה' כפי מהלכי רוחו וטבעו וכפי מזגו המיוחד לו.

כמו כן היו י"ב שערים להיכנס דרכם להיכל ה', שיהיה לכל שבט בישראל שער שדרכו הוא עולה לראות וליראות להתרומם ולהתקדש לפני ה'. ונראה לי ששער הי"ג הוא בשביל כל הנידחים והאובדים שאינם מוצאים את עצמם באחד מי"ב שערים הקבועים, אם מחמת חטאם שפלטם הענן או מטעם אחד, היה גם להם שער לה', שידעו שגם בהם מתקיימת בקשת דוד המלך ע"ה 'פתחו לי שערי צדק אבוא במ אודה יה זה השער לה' צדיקים יבואו בו'.

והנה כשגזרו היוונים על שבת חודש ומילה, כיוונו לסתום הני שערים, שלא יוכלו בני ישראל להתקרב לה', שהרי רואים שהיה ענין מיוחד בפתיחת שערי ההיכל בזמנים הללו, שבת וחודש, כדכתיב (יחזקאל מו א) 'כה אמר אדני ה' שער החצר הפנימית וגו' וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח'. וטעם הדבר הוא שבשני הזמנים הללו יש התחדשות בעבודת ה', בשבת 'כל האומר ויכולו נעשה שותף למעשה בראשית' שהוא מעיד על חידוש הבריאה ומתעמק אמונתו בה', ועי"כ הוא מתחדש בעבודת ה'. וראש חודש הוא כולו התחדשות, 'וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן', ורצו היוונים לסתום שערים הללו מפני בני ישראל כדי שלא יוכלו לגשת, ושלא יתקיים בהם 'שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים'. והמילה (בגימטריא 'פה' דהיינו פתח) היא כנגד כל אותם השערים שיש ב'מקדש שבכל אחד ואחד', כידוע משל"ה הקדוש עה"פ 'שופטים ושטרים תתן לך בכל שעריך', שיש שערי הגוף והנפש אשר נתן ה' באדם אשר דרכם הוא נכנס לאותו משכן שבלבו, ועל שערים הללו מתפללים כל יום 'הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם'. גם השערים הללו רצו היוונים לסתום, שלא יוכלו בני ישראל לעבוד את ה' דרך הני שערי הלב והגוף.

אולם היוונים ידעו שלא יוכלו לסתום שערי ההיכל הקבועים זולת אם יפרצו פרצות בעזרה, היינו שיפתחו שערים חדשים שיהיה פרוץ מרובה על העומד,

שיוכל כל דבר טמא ומגואל להיכנס להיכל ה', ואז יסתמו ממילא השערים הקבועים של שבת חודש ומילה. והיינו ע"י שהקריבו עובדי עבודה זרה מינים טמאים על גבי מזבח, נפרצה העזרה וכבר אין שייך שיהיה 'שערי צדק' ש'צדיקים יבואו בו'. וכמו כן בשערי הלב, אם כל דבר טמא ומלוכלך יש לו פרצה להיכנס ללב האדם, אם אין 'שופטים ושוטרים' שיש להם שליטה 'בכל שעריך', אז לא יתכן שיהיה 'פתח לבנו בתורתו', שאם פתוח לזה אז ממילא סתום לזה, ורק אם סגור מפני הטמא ע"י 'שופטים ושוטרים' יכול להיות פתוח לטהור.

וזכר לדבר יש בגמ' (שבת כא:), 'בשעת הגזירה מניחה על שלחנו ודיו', ורש"י מפרש 'הסכנה, שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית עבודה זרה שלהם'. ולכאור' קשה קצת להבין, האם באמת חיו הפרסיים בחושך כל תקופה הזאת, מפני שהיה אסור להדליק נר בבית. ואולי הפשט הוא כנ"ל, שאסרו שיהיה אור רוחני, היינו התלהבות והתעוררות וקאך וברען בשום מקום, רק לטומאתם, והוא המשך גזרת היוונים בפרצת חומת העזרה.

ולכן כשבאו מתתיהו ובניו וטיהרו היכל ה', איתא מחידושי הרי"ם שקבעו לזכר הנס להדליק דוקא למטה מעשרה טפחים ברשות הרבים, שהוא מקום שלטון הקליפה והטומאה, אף שזה חוצפה גדולה בעצם ופרצה בגבולות העולם, שהרי לעולם הקדושה נכנסת לפניו והטומאה שולטת בחוץ, אמנם מצות חנוכה הוא תיקון מעוות זה ונקמה גדולה ביוונים, תחת שפרצו הם את גבולות הקדושה והכניסו שקוציהם להיכל ה', אנו יוצאים כנגדם ומוציאים את אור הקדושה לתוך ה"ר החשוך והטמא, להאיר את כל העולם בקדושה של מעלה, באור ה', על ידי שמזהירים את נר המנורה במבואות האפלות.

ובזה מתורץ מה שמקשים העולם על מה שאומרים 'זהדליקו נרות בחצרות קדשך', הרי נרות המנורה הדליקו בהיכל ולא בעזרה. אבל הענין הוא שכאן במלחמה עם 'חשך זו יון' הבינו חז"ל שלא די להדליק רק בהיכל, אלא צריכים להמשיך אור הקדושה גם לחצר מבחוץ. וכנגד אותם י"ג פרצות התקינו גם י"ג השתחויות, שבמקום שהיו השערים פרוצים, יהיו מעתה מקומות של ביטול והכנעה לפני ה'.

אמנם גם אם מדליקים נרות ברה"ר זה צריך להיות 'על פתח ביתו', שהנר לא יישאר רק בחוץ, אלא שאותו הנר יהיה 'פתח כחודו של מחט' שעל ידיו יתמלא כל הבית אורה, וכנגדו תאיר 'נר ה' נשמת אדם' בשערי הלב בתורה ותפילה ומעשים טובים, והיו כל השערים פתוחים לקדושה כבראשונה.

ענין מזוזה ונר חנוכה, עבודת יוסף ויהודה, הצדיק והחסיד

והיכא מנח ליה. רב אחא בריה דרבא אמר מימין, רב שמואל מדפתי אמר משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין (שבת כב.). להבין הענין יש להקדים, הנה כשמתעמקים בפרשיות הללו מבינים שיש שני בחינות של מלוכה בכלל ישראל, מלכות יהודה ומלכות יוסף. על יהודה נאמר (בראשית מט י) 'לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים', ואכן יצא ממנו דוד ושלמה ומלך המשיח שיעמוד במהרה. ויוסף היה מלך בפועל, ושואל יצא מזרעה של רחל, שזה בכלל מלכות יוסף, וכן לעתיד איתא במדרשים שיעמוד משיח בן יוסף.

וכמו שהקדמנו שלכל שבט יש לו שער ושביל מיוחד לו, כך ניכר הדבר ביותר אצל יהודה ויוסף. יוסף נקרא 'יוסף הצדיק', אין לו שייכות לרע ולפגם אלא כולו טהור, 'צדיק יסוד עולם', וכמו שראינו לעיל בענין 'וינס ויצא החוצה', וזה מגיע לו כי הוא מקיים כל התורה כולה בשורת הדין בדקדוק ובהקפדה, דהיינו בלי תוספת ובלי חסרון. אמנם אצל יהודה אין זה כך, וכמו שאמר דוד שהוא מלך יהודה (תהלים פו, ב) 'שמרה נפשי כי חסיד אני', יהודה הוא חסיד שאין מקיים רק את הכתוב, אלא מוסיף משלו ממידת חסידותו, וכעין דאיתא ברש"י שאמרה לאה בלידת יהודה 'הפעם אודה- שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות'. וזהו ענין החסיד, שאינו מדקדק בשורת הדין, אלא לבו בוער לשמים ומוסיף מדיליה².

² אמנם כיון שהחסיד יכול לנטות משורת הדין, לפעמים יכול ליפול מזה כמו שרואים מכל מעשה יהודה ותמר בפרשה. אמנם גם בזה יהודה אינו נופל כוחו של יהודה הוא דייקא בזה

והנה ידוע שהמלך לבו הוא לב כל העם (ע' רמב"ם הל' מלכים ג,ו), כלומר שהמלך הוא כעין תרומה שהקב"ה הפריש מתוך העם, ובו נכללים כל הכוחות והמידות של כל העם, והוא כעין הכלל 'אין בכלל אלא מה שבפרט'. וא"כ אם רואים בחינה מסוימת אצל יהודה ויוסף המלכים, סימן שבכלל ישראל יש באופן כללי שתי בחינות הללו, של הצדיק והחסיד. וכן הוא באמת, שמצד אחד כל אחד יודע שמחויב לקיים התורה בלי פשרות וויתורים, בלא שום התפעלות למצב ולמקום שהוא נמצא בו, וזה נובע מבחי' יוסף שהוא הצדיק מעיקרא ואינו עושה חשבונות. מצד שני אין מספיק לקיים התורה והמצוה באופן יבש בלי הלב שלך ובלי הנשמה שלך, ועל זה יש בחינת יהודה, והוא הקאך של האדם, הדרבנן, והוא מה שמוסיף מצד חסידתו.

והנה על המזוזה בימין כתוב שם שד"י והוא נוטריקון שומר דלתות ישראל, מפני הטומאה והקליפות. וזה מרמז על יוסף שעומד בקדושתו תמיד, וכן במדרש פ' קרח בענין בית מלא ספרים חייב במזוזה מבואר שהצדיק הוא המזוזה ששומר הבית. ונר חנוכה הוא הדרבנן, והוא נגד יהודה, ודייקא יהודה שלפעמים נוטה משורת הדין גם לתוך החושך ומקום עולה של תשובה יש לו הכח של 'יתרון האור מן החושך', להאיר ולתקן גם מקום ומצב שאינם כ"כ לכתחילה, ואדרבה, אז ניכר האור והקדושה הרבה יותר מאשר אילו היה צדיק מעיקרא, כמו שאמרר חז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים וכו'. ובאמת יכולים לראות בחוש גם בצורת המצוה שהם בחי' יוסף ויהודה, שהרי המזוזה אינה עושה רעש, והרבה פעמים יתכן שלא רואים אותה, אבל היא עומדת בקדושתה בימין בלי כל התפעלות ובלי חשבונות. אבל הנר הוא 'א שטיק התפעלות', הוא הקאך והפלאם פייער של יהודה, שמשתוקק לה' ומאיר את הלילה שלו מצד שמאל, וברה"ר ולמטה ומעשרה טפחים, באור נפלא של תורה ותפילה

שמקום עולה של תשובה, וכמו שאמר (לח, כו) 'ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני'. וכן בברכת אביו (להלן מט, ט) 'גור אריה יהודה מטרף בני עלית, כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו' ומפרש רש"י דקאי על מעשה תמר, שיהודה נתעלה מזה שעשה תשובה. וכמו שרבי צדוק מדייק סייפא דקרא, 'כרע רבץ כאריה', שגם אם יהודה 'כרע', שאינו עומד על רגליו ואינו במצב של שלמות, אף על פי כן אינו נופל מיואש ושוכב לארץ אלא 'רבץ כאריה', שראשו תמיד נמצא למעלה 'די קאפ איז אין די הייעך' ותמיד מוכן לקפוץ שוב לאיתנו.

ותשובה. וכן איתא מחידושי הרי"ם, שהמזוזה מבערת את הרע והמנורה מאירה את החושך, והביאור בזה הוא כנ"ל. ועוד ניכר ענין זה, שמזוזה יש אחת בכל בית יהודי באשר הוא שם, ויש בה אותן שתי פרשיות כתובים על הקלף ובדיו, אמנם בנר חנוכה יש עיקר הדין, מהדרין, ומהדרין מן המהדרין, שהרי עבודה הזאת הוא אינה 'דאורייתא' שמקיימים מצד ירושה מהאבות אלא היא מוספת והולכת בלב כל חסיד כפי דרגתו. ועל ידי שמדליקין כך זוכים ל'בעל הבית בטלית מצוייצת באמצע', וכמו שדיברנו שציצית מלשון 'מציץ מן החרכים', שעל ידה יכולים לגלות אור ה' שמסתתר בעוה"ז, כן ע"י נר חנוכה יכולים לראות אור ה' גם בתוך כל חשכות עוה"ז.

ועוד איתא בשפ"א, דהיינו מה שקבעו חז"ל ימים אלו ב'הלל והודאה', שהם נגד שתי בחינות אלו של הצדיק והחסיד, 'הלל' ע"ש פסוק ראשון בהלל 'הללו עבדי ה'', וכמו שאמרו חז"ל 'עבדי ה' ולא עבדי פרעה', והיינו עבודת הצדיק שהוא בחי' עבד ה' שעושה כמצוות אדונו בלי תוספת וגרעון, בלי התפעלות ובלי פשרות. אמנם הודאה היא מלשון 'מודה ועוזב' וגם מלשון 'הפעם אודה - שנטלתי יותר מחלקי', ושני ענינים אלה ראינו בעבודת יהודה, שהוא העבודה המיוחד לאדם עצמו כפי רגשותיו וכפי מצבו ומקומו. וכן רואים שני בחי' הללו בהמשך ההלל, 'היתה יהודה לקדשו', ולאחמ"כ 'הים ראה וינוס', ואמרו במדרש (תהלים קיד) 'ראה ארונו של יוסף'.

ואולי יש להוסיף לפי"ז ביאור בסוף הפרק, 'ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים'. 'צור' מרמז על האבות, 'הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם'. הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם' (ישעיה נא, א-ב). ואכן ב'צור' הזה טמון 'אגם מים' של מי הדעת וטהרה וקדושה שעומדת מימות עולם ונמסרה לנו מדור דור, וכל צמא ילך למים. והוא בחי' הצדיק, והמצוה דאורייתא שיש לנו ירושה מהאבות ואינו כפי עבודתנו אלא 'אגם מים' שהיא מקוה של מים עומדים. אמנם 'חלמיש' הוא אבן יותר קשה מ'צור', ויצה"ר נקרא אבן כמו שאמרו חז"ל (סוכה נב.). היינו שע"י עבודת האדם על עצמו, וע"י שהוא מתעקש ולוחם נגד ה'חלמיש' שלו, ומאיר אור ה' לתוך ה'חלמיש', אז יזכה לא 'אגם מים' גרידא שהם מי מקוה עומדים, אלא 'חלמיש' - למעינו מים', שיצא ממנו מקור מים חיים, שפע קדושה וטהרה ומי הדעת שינבע ממנו,

מלבו נפשו ונשמתו שעבד עליהם ועבד את ה' דרכם, כי זה הוא עבודת יהודה החסיד שמגיע מעומק נשמתו ומוסיף משלו לעשות רצון קונו לפניו משורת הדין.

*

יה"ר שיאיר כל אחד את המזווה שלו וע"י הנר חנוכה שלו, שעבודתו תהיה בשלמות בלי פשרות מזה ובחיות דקדושה מזה, ולא ידליק רק בפנים ההיכל אלא להינקם מקליפת היוונים בתוספת אור ה' גם במקומות שהם בגדר רשות אחרת, להכניס גם אותם לקדושה. ואם נילחם את מלחמת ה' אזי נזכה לנצח את קליפת יון 'בימים ההם בזמן הזה'. אמנם יש לנו לדייק בנוסח 'על הניסים', 'ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם', שהחשמונאים לא לחמו מלחמת ה' לשם מצוה כדבר חיצוני, אלא זה היה ריבם, נקמתם ודינם שלהם. כלומר הם לחמו כי הרגישו שבנפשם הדבר. אם יש גזרה על שבת א"א לחיות וא"א להתקיים, וכמו שרואים שכשאחד מבין שנחתם גורלו הוא לוחם כל עוד נפשו בו כי אחרת לא יחיה, כן לחמו החשמונאים. ואם אנו נבין זאת, שהשמירה על שערי הגוף והנפש שלנו ופתיחת הלב לתורה הוא חיינו ואורך ימינו, אזי נוכל ללחום בכל העוז והגבורה, ונאמר 'וימאן' עם שלשלת, ואז גם נזכה שה' ילחם לנו ונשיר הלל והודאה על ישועתנו ועל פדות נפשנו.